

Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Programı Açma Sorunsalı

Yasin Özarslan¹, Özlem Ozan²

¹ Yaşar Üniversitesi, İzmir

² Yaşar Üniversitesi, İzmir

Özet: Türkiye’de yükseköğretimde tamamı uzaktan eğitim yoluyla verilecek bir programın açılabilmesi için Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) “program açma ölçütleri”nin yanı sıra kurumun talep ettiği bazı kriterlerin de sağlanıp sağlanmadığı denetlenmektedir. Bu çalışmada bir yükseköğretim kurumunda uzaktan eğitim yoluyla önlisans, lisans veya lisansüstü program açılması için yapılması gerekenler ve bu işlemler sırasında karşılaşılan sorunlar araştırmacıların deneyimi bağlamında irdelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan Eğitim, Uzaktan Eğitim Sorunları, Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Programı Açma

Abstract: Some extra requirements are asked by Council of Higher Education to open a distance education program in Turkey. In this study, researchers firstly share what is needed to be done for opening distance undergraduate, graduate or postgraduate programs. After that, they discuss the problems encountered during this process in the context of the experience of researcher.

1. Giriş

Dünyada uzaktan eğitim tarihi 1600’lerdeki mektupla öğretime kadar uzansa da Türkiye’de yenidir. Türkiye’de uzaktan eğitim düşüncesi ilk kez, 1924 yılında Dewey’in sunduğu “öğretmen eğitim raporu” ile gündeme gelmiştir [2]. 1941’de ilk eğitsel yayın olarak TRT’de kırsal kesime yönelik “Ziraat Takvimi Programı” yapılmıştır [4]. 1952’de uzaktan eğitimde radyo kullanılmaya başlanmış ve İstanbul yapımı tarım ve hayvancılık konulu uzaktan eğitim programları yayınlanmıştır [4]. 1956’da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü’nde bankalarda çalışanlara yönelik mektupla uzaktan eğitim uygulaması başlatılmıştır [5]. 1960’lı yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde mektupla öğretim çalışmaları yapılmış, 1960’da Bakanlığın İstatistik ve Yayım Müdürlüğü bünyesinde Mektupla Uzaktan Öğretim Merkezi kurulmuştur [7]. 1966’da ise Milli Eğitim Bakanlığı, Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar Müdürlüğü

kurulmuştur [7]. 1968’de TRT Stüdyolarında on beş günde bir yayınlanan on beşer dakikalık ilk eğitim programları yayınları başlanmıştır [4]. 1974’de 7. Akşam Sanat Okulu ve Mektupla Öğretim bünyesinde Bakanlık onayı ile mektupla öğretim merkezi kurulmuş, bu eğitim merkezine 1974-1975 öğretim yılında 50 bin öğrenci kayıt olmuştur [4]. Daha sonra uygulamaların yetersiz olduğu düşünülmüş ve 1975 yılında çalışmasına son verilerek öğrencileri Yaygın Yüksek Öğretim Kurumuna (YAYKUR) devredilmiştir [4]. Çalışmalar, YAYKUR’un bünyesinde de yürütülemedi, 1979 yılında YAYKUR’un çalışmalarına son verilmiştir. 1982 yılında uzaktan eğitim alanında günümüzde ulaşılan ulusal bilgi birikimine önemli katkı sağlayan Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi kurulmuştur [1]. Bunu, Fırat Üniversitesi’nin 1991 yılında televizyon istasyonunu kurarak yaptığı uzaktan eğitim çalışmaları izlemiştir [5]. Ardından 1996 yılında Bilkent Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezini kurmuştur. 1997 yılında şuanda işlevini kaybetmiş olan enformatik bölümleri dönemi başlamış, ilki

uzaktan eğitim faaliyetlerini koordine etmek amacıyla Orta Doğu Teknik Üniversitesinde kurulmuştur [4]. 1999 yılında YÖK Enformatik Milli Komitesini oluşturarak Enformatik Milli Komite Yönetmeliğini 2000 yılında yayınlamıştır. Yönetmeliğin birinci maddesine göre Enformatik Milli Komitesi'nin amacı, yükseköğretim kurumlarında iletişim ve bilgi teknolojilerine dayalı uzaktan eğitim ve enformatik alanlarında, Eğitim-öğretim olanaklarının planlanması ve eğitim etkinliğinin artırılması maksadıyla, Üniversitelerle işbirliği içinde araştırma, inceleme ve değerlendirmeler yaparak Yükseköğretim Kuruluna önerilerde bulunmaktır. Uzaktan eğitim faaliyetlerine dair yönetmelik çalışmaları sürerken 1997 yılında Sakarya Üniversitesi, 1998 yılında Selçuk Üniversitesi, 2002 yılında Bilgi Üniversitesi ve 2003 yılında Ahmet Yesevi Üniversitesi kendi uzaktan eğitim sistemini kurmuştur. 2005 yılında YÖK Uzaktan Eğitim Komisyonu kurulmuştur. Günümüz itibariyle gelinen noktada 20.02.2014 tarihli YÖK Genel Kurulu kararı doğrultusunda güncellenen “Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar”ı ile yükseköğretimde uzaktan eğitim faaliyetleri yürütülmektedir.

2. Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Programı Açma Süreci

Türkiye’de üniversitelerde uzaktan eğitim önlisans, lisans veya lisansüstü programı açılabilmesi için talebe yönelik dosyanın yanında YÖK tarafından ayrıca istenen bazı gereksinimleri de sağlaması gerekmektedir. Her türlü program açma talepleri üniversite tarafından yapılan hazırlıkların iletildiği YÖK Eğitim-Öğretim Komisyonunun değerlendirmesinin ardından YÖK Genel Kurulu’nda karara bağlanır. Tamamen uzaktan eğitim yoluyla sunulacak programlar için talep dosyasına ek olarak kurumun hazırlanmışlık düzeyini belirlemek adına “Uzaktan Eğitim Değerlendirme” formunun doldurulması, belli oranda ders hazırlığı ve bunun sunumu talep edilmektedir.

YÖK Genel Kurulu tarafından belirlenen “Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar” içinde belirtilen “Uzaktan Öğretim Çalışma Grubu”, uzaktan öğretim konusunda ulusal hedefleri ve stratejileri geliştirme, program veya ders açma, usul ve esas belirleme, uygulamaların geliştirilmesini takip etme, programları değerlendirme konularında Yükseköğretim Kuruluna görüş ve öneriler sunar [3].

Üniversitelerde program açma talebinde bulunan birim tarafından hazırlanan talep dosyası ilgili birimlerin yönetim kurullarına sunulduktan sonra üniversitenin eğitim öğretim komisyonu ve senatosu gündemine taşınır. Uzaktan eğitim yoluyla sunulacak programlar için bu talep dosyasına ek olarak kurumun hazırlanmışlık düzeyinin ortaya konduğu “Uzaktan Eğitim Değerlendirme” formu ilgili merkez ve birimlerin desteği ile doldurulup talep dosyasına eklenerek YÖK’e iletilir. Bu form ile üniversitenin uzaktan eğitime yönelik olarak altyapısı, organizasyon yapısı, insan kaynağı durumu, içerik üretim ve uygulama stratejisi ile yeterlilikleri değerlendirilmektedir. Ek olarak belli bir oranda programa yönelik ders örneği oluşturularak bunların öğrenme ortamında sunulması talep edilmektedir. Bununla ilgili olarak öğrenme ortamının adresi ve önceden inceleme yapılabilmesi için bu derslere erişebilecek hesap bilgisi istenmektedir.

YÖK’ün ön değerlendirmesinin ardından yapılan başvuruların sözlü olarak anlatımı için kurumlar Uzaktan Öğretim Çalışma Grubu üyelerine sunum yapmak üzere kurula davet edilir. Bu sunumda talep edilen programın gerekçeleri, altyapı yeterlilikleri ve uygulama yöntemleri hakkında bilgi verilmesi ve programdaki bazı ders örneklerini paylaşılması istenmektedir. Söz konusu sunumun nasıl yapılandırılması ve tam olarak neleri içermesi gerektiği ile ilgili olarak açıkça belirlenmiş bir yönerge olmamakla birlikte davet yazısı üzerinden programa ilişkin müfredatın ilk döneminin en az dört haftalık kısmının uzaktan öğretimle verilebilecek düzeyde sunulması istenmektedir.

Bu adımlar doğrultusunda gerçekleştirilen başvurunun değerlendirmesinde Uzaktan Öğretim Çalışma Grubu görüşlerini YÖK'ün Eğitim Öğretim Komisyonuna ileterek YÖK Genel Kurulu'nda gündeme alınması sağlanır. Kuruldan çıkan kararlar üniversitelere resmi yazı olarak bildirilerek programın açılıp açılmayacağı karara bağlanır.

3. Uzaktan Eğitim Açma Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

YÖK bünyesindeki “Uzaktan Öğretim Çalışma Grubu” tarafından uygulanmakta olan süreç Türkiye'deki üniversiteler açısından fırsat eşitliği sağlayan rekabet edilebilir bir ortam ve süreç sunmamaktadır. Üniversitelere programların tasarımında etkililiği arttırmak adına akademiye serbestlik sağlayan yaklaşımlar yerine alana özgü uzmanlığı olmayanların karar ve görüşleriyle tek tiplendirilen bir model dayatılmaktadır.

Uzaktan eğitim yoluyla yürütülecek bir program talebiyle istenen belli oranda ders hazırlığı bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Program talebinde bulunan kurumun makro düzeyde altyapısı, öğrenme ortamı, organizasyon yapısı, destek sistemleri ve öğretim stratejisi ile mikro düzeyde öğrenme içerik ve etkinlerinin tasarım yöntemi, bunları sunuşu, değerlendirme, izleme ve raporlama süreci ve yeterlilikleri yerine programa ilişkin müfredatın ilk döneminin en az dört haftalık kısmının uzaktan öğretimle verilebilecek düzeyde sunulması istenmektedir.

Program için derslerin örgün eğitim anlayışında olduğu gibi haftalık yapılar içinde ders notu, videosu ve sunusu gibi kalıplar ile tasarlanması ve değerlendirmesinde bunlarla ilgili çoktan seçmeli, doğru-yanlış, eşleştirme şeklinde sorular ile donatılması beklenmektedir. Buna ek olarak sınırlandırılan öğrenci kontenjanları ile mutlaka eş zamanlı ders yapılması zorunlu kılınan bir uygulama beklenmektedir. Aynı şekilde değerlendirme süreçlerini sadece gözetimli sınav olarak gören yaklaşımla öğrenenlerin sınav dönemlerinde belli bir

mekanda bulundurulmalarını mecbur kılmaktadır. Uzaktan eğitimin temel felsefesi olan “zaman ve mekandan bağımsız olma” ile bağdaşmayan bu yaklaşımlar uzaktan eğitim ile sunulması arzulanan esnekliğe engel olmaktadır.

Hazırlık aşamasındaki bu sorunlara ek olarak sunum aşamasında talep edilen sunuşa yönelik olarak gönderilen sunuş davet yazısı dışında beklentiler, süreç, sunum yapılması istenen ortamın uygunluğu, değerlendirme kriterleri gibi konularda bir bilgilendirme söz konusu değildir. Davet yazısında belirlenen yarım saatlik zaman dilimi içinde talebinizi gerekçelendirmeniz, kurumsal yeterliliklerinizi sunmanız ve istenen programa yönelik uygulamalarınızı göstermeniz beklenmektedir. Sunumlarınız için kurum bünyesinde yetki kısıtlaması söz konusu olan bilgisayar ve sınırlılıkları bulunan misafir internet erişimi üzerinden sistemlere erişimlerde sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Uzaktan Öğretim Çalışma Grubuna yapılan sunuşlar sırasında üyelerin yetkinliği değerlendirme sürecini önemli oranda etkilemektedir. Uzaktan eğitim konusunda temel kavramlara ve yeterliliklere sahip olmayan, eğitim teknolojileri ve uzaktan eğitim yaklaşımları konusunda gelişmeleri takip etmeyen ve konuyu sadece bildiği sınırlılıklar içerisinde değerlendiren tek düze anlayış ile değerlendirmeler yapılabilmektedir. Bu durum program talebinizle ilgili teknik altyapınız, yeterlilikleriniz, öğretim stratejiniz ve süreçleri yönetme kapasiteniz yerine gündem dışı tartışmalara sebebiyet vermektedir. Grupta yer alan üyelerin aynı zamanda bağlı oldukları üniversitelerinin uzaktan eğitim ile ilgili mekanizmalarında görev alıyor olmaları fırsat eşitliği bağlamında serbestçe rekabet edebileceğiniz bir ortamın oluşmasına engel teşkil eden bir diğer sorundur.

Bunların dışında uzaktan eğitim programlarına yönelik olarak bilgilendirmeler konusunda YÖK'ün internet sayfasında yer alan “Usul ve Esaslar” ile “Uzaktan Eğitim

Değerlendirme” formu dışında sürece yönelik bir açıklama yer almamaktadır. Başvuru ve değerlendirme sürecini takip edebileceğiniz, bilgi ya da destek alabileceğiniz bir imkan bulunmamaktadır.

3. Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de uzaktan eğitim kavramı 1924 yılında konuşulmaya başlansa da yükseköğretimde 25.02.2011 tarihli Torba yasadaki 44. ve 46. Madde ile yasal olarak meşrulaşmıştır. Uzaktan eğitimin Türkiye’deki gelişim süreci incelendiğinde uzaktan eğitim çalışmalarının ulusal bir politika kapsamında ziyade deneme yanılma yoluyla yürütüldüğü görülmektedir. Uygulamaya yönelik olarak, diğer bir ifadeyle daha çok mali boyutundaki sorunları çözmeye yönelik, kamunun mali politikalarına göre şekillenen düzenlemeler yapılmaktadır. Bu durum uzaktan eğitimdeki tasarım, geliştirme, dağıtım ve sunum süreçlerinin göz ardı edilmesine ve sağlıklı kurgulanmasına engel teşkil etmektedir.

Uzaktan öğretim konusunda ulusal hedefleri ve stratejileri geliştirme, program veya ders açma, usul ve esas belirleme, uygulamaların geliştirilmesini takip etme, programları değerlendirme konularında Yükseköğretim Kuruluna görüş ve öneriler sunan “Uzaktan Öğretim Çalışma Grubu”nda bu alanda uzmanlığa sahip kişiler yer almamaktadır. Uzaktan eğitimden sorumlu yönetim kurulu üyesinin başkanlığında şekillenen çalışma grubu üniversitelerde görev yapan fakat hangi kriterlere göre seçildiği ve konunun hangi boyutuna katkı sağlayacağı net olarak ifade edilmeyen akademik personelden oluşmaktadır. Bu durum hedeflerin ve stratejilerin geliştirilmesi kadar değerlendirme süreçlerinin de kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Objektif kriterler yerine çalışma grubunda yer alanların tutumları süreçlerde belirleyici olmaktadır. YÖK bünyesinde oluşturulacak bu tarz bir çalışma grubunda yer alanların seçim kriterlerinin açık ve net olarak belirlenmelidir. Grup üyeleri, eğitim teknolojileri ve özellikle uzaktan eğitim

alanında uzman akademisyenlerin yanı sıra uzaktan eğitimin farklı boyutlarında alana katkı sağlayabilecek kişilerden seçilmelidir.

Program değerlendirmeleri YÖK’ün bünyesinde yer almayan dolayısıyla haksız rekabete yol açmayan bağımsız sivil bir akreditasyon kurulu tarafından şeffaf olarak yapılmalı kamu tekelinden çıkartılmalıdır.

Şu anki uzaktan eğitim usul ve esasları incelendiğinde gerek ders etkinlikleri ve materyalleri gerekse ölçme değerlendirme faaliyetlerinde kamu mali politikaları gözetilerek tek tipleştirilmeye gidildiği görülmektedir. Oysaki uzaktan eğitim doğası gereği esnek bir yapıya sahiptir. Öğrenci merkezli bu yaklaşımda hedef kitlenin demografik özellikleri ve ihtiyaçları bağlamında karşımıza çok geniş bir yelpaze çıkmaktadır. Öğrenci profili örgün eğitimde olduğu gibi 18-25 yaş arası çalışmayan ve sınıfa gelen bireylerden ziyade çalıştığı için veya başka sebeplerle örgün eğitim imkânından uzak bireylerden oluşmaktadır. Bu bakımdan öğrenen ihtiyaçları da çeşitlenmektedir. Uzaktan eğitim etkinliklerini tek tipleştirme yerine felsefesinin göz ardı edilmediği yaratıcılığı, yeniliği ve çeşitliliği yok etmeyen, esnek modellerin desteklenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

[1] Açık Öğretim Sistemi Tarihçesi. (2006). 11 10, 2006 tarihinde Anadolu Üniversitesi Web Sitesi:

http://www.anadolu.edu.tr/aos/aos_tanitim/aos.s.aspx adresinden alındı.

[2] Alkan, C. (1997). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi Türkiye 1. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

[3] Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar (Değişik; 20.02.2014 tarihli YÖK Genel Kurulu), Genel Esaslar, Program ve Ders Açma,

Uzaktan Öğretimin Uygulanması, MADDE
5-(3) Uzaktan Öğretim Çalışma Grubu

[4] İşman, A. (2005). Uzaktan Eğitim. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

[5] Kaya, Z. (2002). Uzaktan Eğitim. Ankara, Türkiye: Pegem A Yayıncılık.

[6] Özdil, İ. (1986). Uzaktan Öğretimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim sisteminde Uzaktan Öğretim Yeri. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

[7] Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar:
http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38502/uzaktan_ogretim_esas_usul_25022014.pdf/78353e67-ac60-46d4-85b1-10a3f4cec880